

ป่าชายหาด*

จำลอง เพ็งคล้าย

ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์

ราชบัณฑิตยสถาน

พื้นที่รอยต่อระหว่างทะเลกับป่าดิบแล้งตามชายฝั่งทะเล ที่น้ำทะเลท่วมไม่ถึง ชายหาดเป็นกรวด ทราย และโคลนหิน เป็นแนวกว้าง, เช่น ตามชายเกาะต่างๆ ในทะเลของไทย ทั้งบริเวณในเขตอ่าวไทย และทางด้านทะเลอันดามัน, ดินค่อนข้างเค็มเนื่องจากมีไอเค็ม (salt spray) จากฝั่งทะเลพัดเข้าถึง. สภาพป่าจะผิดแผกไปจากป่าพรุป่าบึงน้ำจืด และป่าชายเลน หรือป่าเลนน้ำเค็มโดยสิ้นเชิง. ความชุ่มชื้นและปุ๋ยอินทรีย์ในดินมีน้อยมาก. สังคมพืชโดยถือเอาความสูงเป็นเกณฑ์จะแบ่งได้เป็น ๓ ระดับชั้น. พันธุ์ไม้หลัก มีสนทะเล กระทิง หรือสารภีทะเล และหูกวาง เป็นหลัก. ป่าประเภทนี้เรียกว่า ป่าชายหาด นับเป็นป่าสังคมหนึ่งของป่าดิบ มีปริมาณน้ำฝนระหว่าง ๑,๕๐๐-๔,๐๐๐ มิลลิเมตรต่อปี และพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน ๕๐ เมตร. ปริมาณพื้นที่ของป่าชนิดนี้ยังไม่อาจประเมินได้ แต่มีขนาดเล็กลงมากเมื่อเทียบกับพื้นที่ป่าประเภทอื่นในประเทศ.

คำสำคัญ : พรรณไม้, ป่าชายหาด

การเกิดป่าชายหาด

ผู้เขียนขอสันนิษฐานจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติในพื้นที่ว่า ป่าชายหาดเกิดจากแนวสันทรายที่น้ำทะเลพัดขึ้นมาทับถมบนชายฝั่งเป็นเวลายาวนาน. จะเห็นได้ว่าป่าชายหาดบางแห่ง เช่น สวนรุกขชาติเพ จังหวัดระยอง, สวนรุกขชาติห้วยยาง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (หาดวนกร), สวนรุกขชาติชะอำ จังหวัดเพชรบุรี, และ

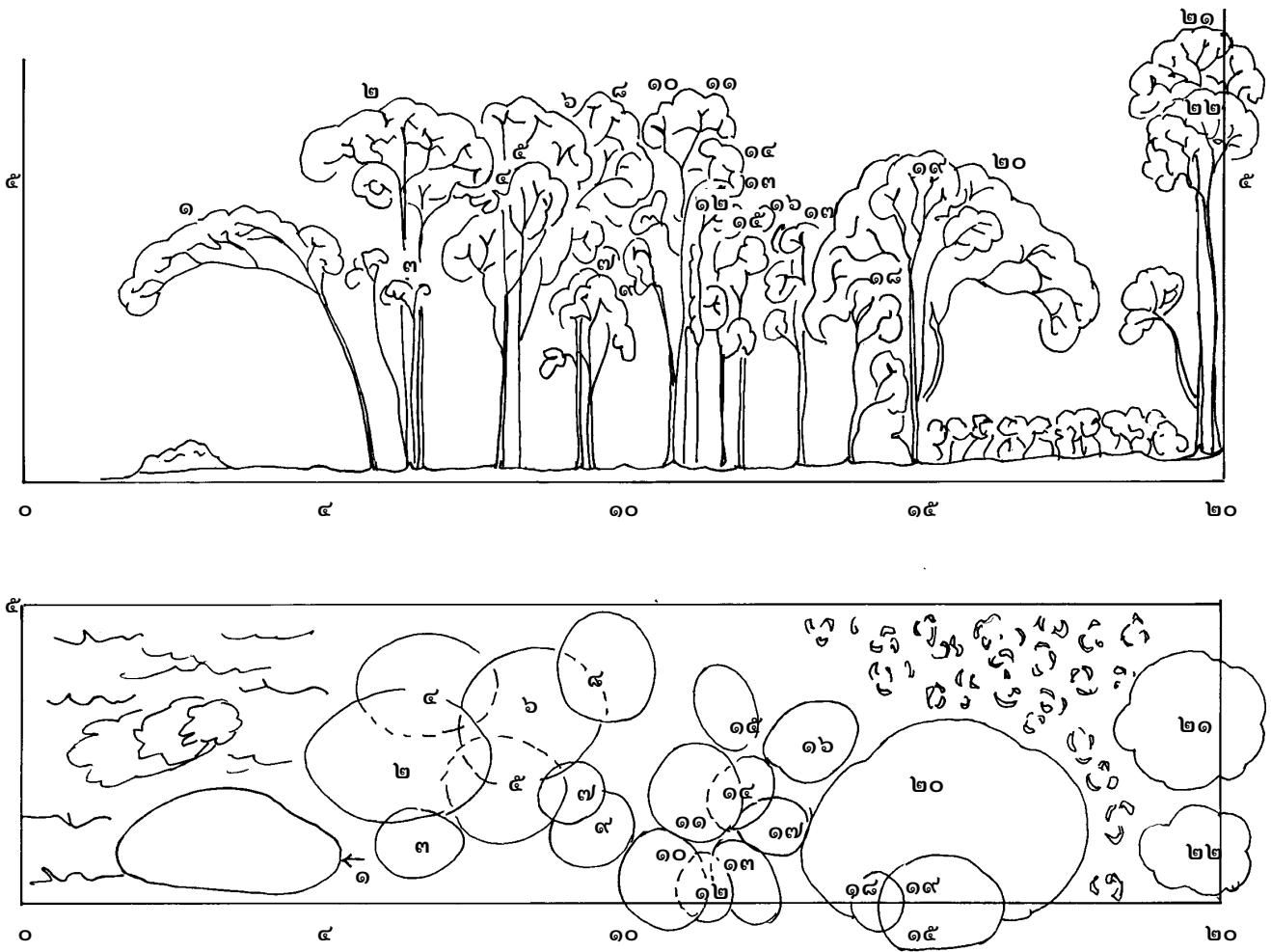
ป่าชายหาดท้องที่อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง, บริเวณป่าด้านหลังของสวนดังกล่าวจะมีพื้นที่ต่ำแล้วเป็นเนินสูงขึ้นไปสู่ภูเขา. ส่วนด้านหน้าจะค่อยๆลาดลงสู่ทะเล อาจเป็นไปได้ว่าแต่เดิมนั้น เมื่อน้ำทะเลซัดเอาทรายขึ้นมากองบนฝั่งมากขึ้นจนเป็นคันระดับสูงและสะสมจนเป็นแนวกว้าง. ด้านหลังของแนวก็กลายเป็นแหล่งน้ำขัง บางทีก็กลายเป็นป่าบึงน้ำกร่อยหรือ

ป่าบึงน้ำจืดไปในที่สุด. ส่วนบนคันทรายนั้น ก็มีพรรณไม้พวกเอ็น้า โทงเทง ผักบู่ทะเล หนามแท่ง ตะขบหนาม เตย และหญ้าชนิดต่างๆ ขึ้น, จนกระทั่งค่อยๆ มีพรรณไม้ต้นโตชนิดต่างๆ ที่ทนเค็มรวมทั้งไอเค็มที่ลมหอบมาจากทะเลคืบเข้ามาในเมื่อสภาพพื้นดินอำนวยให้ต่อไป. อีกประการหนึ่งตามชายฝั่งทะเลที่สูงชันมากๆ เมื่อถูกลมถูกคลื่นนานๆ เข้าก็จะทลายลงมา หิน ดิน ทราย จะกองอยู่เป็นบริเวณกว้าง แล้วค่อยๆ เปลี่ยนสภาพเป็นป่าชายหาดได้เช่นกัน ดังเช่น ป่าชายหาด จังหวัดพังงา ช่วงระหว่างตะกั่วป่า-พังงา เป็นต้น, และประการสุดท้ายอาจเป็นไปได้ว่ากรวด หิน ดิน ทราย จากภูเขา ไหลมากับน้ำฝนหรือตามกระแส น้ำหลากเข้ามาเสริมหรือมาตกตะกอนสูงขึ้นตามแนวขอบชายทะเล จนเกิดเป็นบริเวณกว้างกลายเป็นป่าชายหาดก็ได้.

พรรณพืชป่าชายหาด

พรรณไม้ที่ขึ้นตามป่าชายหาดมีจำนวนค่อนข้างจำกัด เนื่องจากความชุ่มชื้นและปุ๋ยอินทรีย์ในดินมีน้อย

*บรรยายในการประชุมสำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

รูปที่ ๑

โครงสร้างหน้าตัดข้างของป่าชายหาด

๑. เกต	๖. พลับตง	๑๑. พุด, ช่อยต่าน	๑๕. พลับตง	๑๙. พุด, ช่อยต่าน
๒. เกต	๗. ส่องการะตองหิน	๑๒. ส่องการะตองหิน	๑๖. มะพลับ	๒๐. เส้บเหยี่ยว
๓. ทุ้ม	๘. ตานดำ	๑๓. ส่องการะตองหิน	๑๗. ส่องการะตองหิน	๒๑. มะพลับ
๔. ทุ้ม	๙. เกต	๑๔. ส่องการะตองหิน	๑๘. ส่องการะตองหิน	๒๒. มะพลับ
๕. ปอห่ม	๑๐. มะเกลือกา			

และพืชที่ขึ้นอยู่ได้จะต้องเป็นพืชทนเค็ม (halophyte) เกือบทั้งหมด. โดยทั่วไปอาจแยกตามลักษณะของพรรณพืชได้ดังนี้

พวกไม้ต้น มี สนทะเล *Casuarina equisetifolia* J.R. & G.Forst.

กระถิงหรือสารภีทะเล *Calophyllum inophyllum* L.,

สนทะเล

สารภีทะเล

รูปที่ ๒
ภาพวิวป่าชายหาด

กูด *Lanea coromandelica*
(Houtt.) Merr.,
 เมฆา *Syzygium grande*
(Wight) Walp. var. *grande*,
 หูกวาง *Terminalia catappa*
L.,
 เกด *Manilkara hexandra*
(Roxb.) Dubard,
 พรรณไม้ดังกล่าวจะเป็นไม้หลัก
 ส่วนที่ขึ้นกระจัดกระจายกันไปก็มี มะ-
 เกลือเลือด *Terminalia mucronata*
Craib & Hutch.,
 ดินนง *Vitex pinnata* L.,
 ข่อย *Streblus asper* Lour.,
 มะค่าลิง *Sindora siamensis*
Teijsm. & Miq. var. *maritima*
(Pierre) K. & S.S.Larsen,
 กันเกรา *Fagraea fragrans*
Roxb.,

โพลริ่ง *Hernandia nymphaei-*
folia (C.Presl) Kubitzki,
 ดินเบ็ดไข *Ochrosia oppositi-*
folia (Lam.) K.Schum.,
 ดินเบ็ดทะเล *Cerbera odollam*
Gaertn.,
 จิกทะเล *Barringtonia asiatica*
(L.) Kurz,

จิกทะเล

ปอทะเล *Hibicus tiliaceus* L.,
 โกงกางหูช้าง *Guettarda*
speciosa L.,

โกงกางหูช้าง

มะกล่ำต้น *Adenantha*
pavonina L.
 ขนุนป่า *Artocarpus rigidus*
Blume subsp. *rigidus*,
 สะเดาปัก *Vatica harman-*
diana Pierre,
 ตะเคียนทอง *Hopea odorata*
Roxb.,
 พะยอม *Shorea roxburghii* G.
Don,

ชุมแพรง *Heritiera javanica*
 (Blume) Kosterm.,
 คอแลน *Xerospermum*
noronhianum (Blume) Blume,
 ตองจิง, มะปิ่น *Pterygota alata*
 (Roxb.) R.Br.,
 กรวย *Horsfieldia irya*
 (Gaertn.) Warb.,
 มะม่วงป่า *Mangifera indica*
 L.,
 ก้านเหลือง *Nauclea orientalis*
 (L.) L.,
 ไข่น้ำ *Vitex glabrata* R.Br.,
 มูกเขา *Hunteria zeylanica*
 (Retz.) Gardner ex Thwaites,
 นวล *Garcinia merguensis*
 Wight,
 เขากวาง *Homalium dasyanthum*
 (Turcz.) Warb.,
 ดำตะโก *Diospyros wallichii*
 King & Gamble,
 ไหม้ *Diospyros sumatrana*
 Miq.,
 ลำบิดทะเล *Diospyros ferrea*
 (Willd.) Bakh. var. *ferrea*,
 กระเบาหลัก *Hydnocarpus*
ilicifolia King,
 พลับพลา *Microcos tomentosa*
 Sm.,
 ไทรย้อยใบทู่ *Ficus retusa* L.
 var. *retusa*,
 ไทรหิน *Ficus curtipes* Cor-
 ner,
 กรวยป่า *Casearia grewiifolia*
 Vent.,
 ไทร *Ficus annulata* Blume,

ไทร *Ficus superba* (Miq.)
 Miq. var. *superba*,
 ไทร *Ficus callophylla* Blume,
 มะนาวผี *Atalantia mono-*
phylla (D.C.) Corrêa,

มะนาวผี

ติ้วขาว *Cratoxylum formo-*
sum (Jack) Dyer,
 กำลั้งข้างสาร *Ochna integer-*
rima (Lour.) Merr.,
 เหมือนดัจฉิง *Memecylon*
plebejum Kurz var. *ellipsoideum*
 Craib,
 โมกแดง *Wrightia dubia*
 (Sims) Spreng.,
 สัตบรรณ *Alstonia scholaris*
 (L.) R.Br.,
 มะม่วงหิมพานต์ (ปลูก) *Ana-*
cardium occidentale L.,
 สะเดาอินเดีย (ปลูก) *Aza-*
dirachta indica A.Juss. var. *indica*,
 หัวแมงวัน *Buchanania reti-*
culata Hance,
 แสมสาร *Senna garrettiana*
 (Craib) Irvin & Barneby,
 ไข่เหล็กอเมริกา (ปลูก) *Senna*
floribunda (Cav.) Irvin & Barneby,
 ระกำป่า *Cathormion umbel-*
latum (Vahl) Kosterm.,

ดินเบ็ดทราย *Cerbera man-*
ghas L.,
 ปอหมั่น *Cordia cochinchin-*
ensis Pierre,

ปอหมั่น

กาละเม็ด *Cordia clarkei*
 Brace ex Prain,
 หมั่นทะเล *Cordia subcordata*
 Lam.,
 ดานดำ *Diospyros montana*
 Roxb.,
 ทุ่งฟ้า *Alstonia macrophylla*
 Wall. ex G.Don,
 ดำดงทะเล *Diopsiros pubi-*
calix Bakh.,
 ก้อม *Ehretia laevis* Roxb.,
 ทองโหลง *Erythrina fusca*
 Lour.,
 ตะบูน *Xylocarpus granatum*
 Koenig,
 ทองกลางป่า *Erythrina su-*
bumbrans (Hassk.) Merr.,
 ดาตุ่มทะเล *Excoecaria agal-*
locha L.,
 ค่างเต็น *Canthium glabrum*
 Blume,
 ตั้งตาบอด *Excoecaria oppo-*
sitifolia Griff.,

เลียบ *Ficus superba* (Miq.)
Miq. var. *japonica* Miq.,
หงอนไก่ทะเล *Heritiera*
littoralis Dryand.,
โมกใหญ่ *Holarrhena*
pubescens Wall. ex G.Don,

พิกุลป่า *Manilkara littoralis*
(Kurz) Dubard,

หนทรี *Peltophorum ptero-*
carpum (DC.) Backer ex K. Heyne,

สมอทะเล *Shirakiopsis indica*
(Willd.) Esser,

โพทะเล *Thespesia populnea*
(L.) Soland. ex Corr.,

ขี้หนอน *Zollingeria dong-*
naiensis Pierre,

พลองขี้ควาย *Memecylon*
caeruleum Jack,

พลองใบเล็ก (บาง) *Mem-*
ecylon pauciflorum Blume,

พลองใบใหญ่ *Memecylon*
ovatum Sm.,

จิกนา *Barringtonia acutan-*
gula (L.) Gaertn.,

จิกทะเล *Barringtonia asiatica*
(L.) Kurz,

พวกไม้พุ่มเตี้ยและไม้พุ่มรอ
เลื้อย

คนที่สอทะเล *Vitex rotundi-*
folia L.f.,

มะกรูดผี *Atalantia trimera*
(O.Liv.) Burkill,

ขลุ่ *Pluchea indica* (L.) Less.

รักทะเล *Scaevola taccada*
(Gaertn.) Roxb.,

รักทะเล

เกิดสำน *Olea brachiata*
(Lour.) Merr.,

มือพระนารายณ์ *Schefflera*
sp.,

เล็บมือนาง *Aegiceras corni-*
culatum (L.) Blanco,

กระชืด *Blachia siamensis*
Gagnep.,

หนามพรม *Carissa spinarum*
L.,

หวดหม่อน *Clausena exca-*
vata Burm.f.,

สลัดโตป่า *Euphorbia anti-*
quorum L.,

สลัดโตป่า

คนทา *Harrisonia perforata*
(Blanco) Merr.,

เทียนทะเล *Pemphis acidula*
J.R. et G.Forst.,

ครามป่า *Tephrosia purpurea*
(L.) Pers. subsp. *purpurea*,

เทียนทะเล

ครามป่า

พุทราทะเล *Ximenia ameri-*
cana L.,

หงอนไก่ทะเล *Cnestis palala*
(Lour.) Merr. subsp. *diffusa* (Blan-
co) Andr.,

งวงช้างทะเล, งวงช้างตัน
Argusia argentea (L.f.) Heine,

แพบหน้า *Hymenocardia wal-*
lichii Tul

แพบหน้า

พวกไม้ล้มลุก

ครอบจักรวาล *Abutilon hir-*
tum (Lam.) Sweet,

หญ้าพันงู *Achyranthes aspera*
L.,
ผักเบี้ยหิน *Boerhavia diffusa*
L.,
พลับพลึง *Crinum asiaticum*
L.,
โตไม่รู้ล้ม *Elephantopus*
scaber L.,

โตไม่รู้ล้ม

น้านมราชสีห์ *Euphorbia atoto*
(G.Forst.),
ใบต่างดอก (ปลุก) *Euphorbia*
cyathophora Murr.,
หญ้ายาง *Euphorbia hetero-*
phylla L.,
ดองดึง *Gloriosa superba* L.,
บานไม่รู้โรยป่า *Gomphrena*
celosioides Mart.,
ผักเบี้ยทะเล *Sesuvium portu-*
lacastrum (L.) L.,

ผักเบี้ยทะเล

ผักคราดทะเล *Wedelia biflo-*
ra (L.) DC.,
ท้าวยายม่อม *Tacca leonto-*
petaloides (L.) Kuntze

พวกไม้เถา

ผักบุ้งทะเล *Ipomoea pes-*
caprae (L.) R.Br.,

ผักบุ้งทะเล

คันทรง

คันทรง *Colubrina asiatica* L.
ex Brongn.,
ขาเป็ย *Premna collinsiae*
Craib,
ชำมะงา *Clerodendrum iner-*
me (L.) Gaertn.,
กระดอเย็น *Salacia noron-*
hioides Pierre,
ตากวาง *Salacia verrucosa*
Wight,
ย่านเลือด *Grewia laevigata*
Vahl,

ดองดึง

ดองดึง *Gloriosa superba* L.,
ดองอาน *Phytocrene brac-*
teata Wall.,
ลิ้นแรด *Tetracera scandens*
(L.) Merr.,
เมื่อย *Gnetum* sp.,
เถาปลอง *Strychnos minor*
Dennst.,
เถาผักเลี้ยง *Secamone*
micrantha King & Gamble,
ลำเพ็ง *Stenochlaena palustris*
(Burm.f.) Bedd.,
ชิงช้าชาลี *Tinospora baenzi-*
geri Forman,
คันทูลี *Tylophora indica*
(Burm.f.) Merr.,
จมูกปลาหลด *Tylophora*
tenuis Blume,
ตานหม่อน *Vernonia elliptica*
DC.,
หนามขี้แรด *Acacia pennata*
(L.) Willd. subsp. *pennata*,
ชะเอมป่า *Albizia myrio-*
phylla Benth.,
อบเชยเถา *Atherolepis pierrei*
Costa var. *glabra* Kerr,
หนามพุงดอ *Azima sarmen-*
tosa (Blume) Benth.,

สวาด *Caesalpinia bonduc* (L.) Roxb.,
 เทพี *Caesalpinia crista* L.,
 เวียด *Caesalpinia major* (Medik.) Dandy & Exell,
 ดิ่งตั้ง *Getonia floribunda* (Roxb.) Lam.,
 ถั่วคล้า *Canavalia rosea* (Sw.) DC.,

ถั่วคล้า

สังวาลพระอินทร์

สังวาลพระอินทร์ *Cassytha filiformis* L.,
 ยานาเละ *Derris malaccensis* (Benth.) Prain,
 เถาวัลย์เปรียง *Derris scandens* (Roxb.) Benth.,
 ถอบแถบหน้า *Derris trifoliata* Lour.,
 หวายลิง *Flagellaria indica* L.,
 ผักนึ่งหาค *Ipomoea imperati* (Vahl) Griseb.,

ผักนึ่งหาค

มะระขี้นก *Momordica extensum* (Wight) K.Schum,
 ชะเอม *Myriopteron extensum* (Wight) K.Schum.,
 พญาไร้ใบ *Sarcostemma acidum* Voigt,
 เถาวัลย์ด้วง *Sarcostemma brunonianum* Wight & Arn.,
 ขี้เดือน *Secamone elliptica* R.Br.,
 กำจาย *Caesalpinia digyna* Rottler,
 มันคันทขว *Dioscorea pentaphylla* L.,
 กำลั้งควายถึก *Smilax perfoliata* Lour.,
 เขี้ยวจูง *Jasminum decussatum* Wall. ex G.Don,
 พวกหมาก หวาย เตย และปรง
 เต่าร้างหนู *Caryota mitis* Lour.,
 ร็อก *Livistona saribus* (Lour.) Merr. ex Chev.
 มะพร้าว (ปลูก) *Cocos nucifera* L. var. *nucifera*,
 มะพร้าว (ปลูก) *Cocos nucifera* L. var. *spicata* K.C.Jacob,

หวาย *Calamus* spp.,
 หวายเดา *Korthalsia* sp.,
 ตาล (ปลูก) *Borassus flabellifera* L.,
 หวาย *Daemonorops* spp.,
 เตย *Pandanus kaidus* Kurz,
 ปรงทะเล *Cycas rumphii* Miq.,

ปรงทะเล

เกียงป่า *Pandanus furcatus* Roxb.,
 เตยทะเล *Pandanus odoratissimus* L.f.,

เตยทะเล

พวกหญ้าและกก

หญ้ายุง *Capillipedium parviflorum* (R.Br.) Stapf,
 หญ้าวีาด *Cyrococcum accrescens* (Trin.) Stapf,
 หญ้าหนอนปลอก *Ischaemum*

muticum L.,

หญ้าลอยลม, หญ้าหัวโต
Spinifex littoreus Merr.,
หญ้าตีนกา *Eleusine indica*
(L.) Gaertn.,
หญ้าเนเปีย *Pennisetum*
purpureum Schumach

หญ้าลอยลม

หญ้าตีนกา

หญ้าเนเปีย

พวกพืชอาศัยและพืชเบียน

दानเสี้ยนไม้ *Dendrobium*
indivisum (Blume) Miq. var. *indi-*
visum,

เอื้องขี้หมา *Eria bractescens*
Lindl.,
นมพิจิตร *Hoya parasitica*
(Roxb.) Wall. ex Traill,
นมตำเลีย *Hoya ovalifolia*
Wight & Arn.,
กระแตไต่ไม้ *Drynaria quer-*
cifolia (L.) Sm.,
ผักปิกไก่ *Pyrrosia adnascens*
(G.Forst.) Ching,
Hoya australis,
นมเมีย *Hoya micrantha*
Hook.f.,
สังวาลย์พระอินทร์ *Hoya*
obcordata Hook.f.,
Hoya oblongifolia,
ตำเลียทะเล *Hoya fusca*
Wall.,
กาฝากมะม่วง *Dendrophthoe*
pentandra (L.) Miq.,

**คุณค่าและศักยภาพของป่า
ชายหาด**

ป่าชายหาดก็เช่นเดียวกับป่าชนิด
อื่นๆ ที่อำนวยความสะดวกให้กับมนุษย์
และสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาสมดุล
ธรรมชาติให้อยู่ในฐานะที่มนุษย์และ
สัตว์จะพึ่งพิงอาศัยได้นานาประการ
ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

ประโยชน์ทางอ้อม

ใช้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ
ป่าชายหาดมีสภาพโครงสร้างค่อนข้าง
โปร่ง, พื้นไม่แฉะ, มีเนินทรายละเอียด
สีขาว สลับกับหมู่หินน้อยใหญ่เป็น
แนวยาวเหยียดไปกับทะเลสีคราม

ย่อมเป็นที่ตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ได้เข้าไป
สัมผัส, มีอากาศและลมทะเลบริสุทธิ์,
มีมุมนั่งพักผ่อนหรือลงเล่นน้ำ
โต้คลื่น และค่อนข้างปลอดภัยจาก
สัตว์ร้ายนานาชนิด. ฉะนั้น จึงเป็นที่
ชื่นชอบของคนทุกเพศทุกวัย, ก่อให้
เกิดสถานที่บริการ ชุมชนที่พักอาศัย
สถานร้านค้าต่างๆ ติดตามมามากมาย,
เป็นการสร้างแรงงานและรายได้ให้
กับประชาชน ท้องถิ่นเป็นอย่างดี.

เป็นกำแพงป้องกันพายุและ
คลื่นที่พัดมาจากท้องทะเลขึ้นสู่ฝั่ง
ท้องทะเลในบางครั้งมักมีคลื่นลมจัดที่
จะพัดขึ้นมาทำความเสียหายให้แก่
พืชผลทางการเกษตรที่อยู่อาศัย ตลอด
จนถนนหนทางที่อยู่ใกล้ชายฝั่ง. แต่
ป่าชายหาดจะช่วยปะทะทำให้ความ
แรงของพายุหรือคลื่นนั้นลดกำลังลง
หรือเบี่ยงเบนให้เปลี่ยนทิศทางไปได้
ไม่มากนักน้อย. นอกจากนี้ ป่าชายหาด
ยังช่วยลดความร้อน เพราะหากแสง
อาทิตย์กระทบกับพื้นทรายโดยตรง
แล้ว จะสะท้อนความร้อนขึ้นมามาก.
แต่ป่า (ต้นไม้) ช่วยเป็นตัวกรองแสง
และความร้อนได้มาก จนไม่เป็น
อันตรายต่อชีวิตคนและสัตว์.

เป็นแหล่งสะสมน้ำจืดที่สำคัญ
ตามชายฝั่งทะเลมีปัญหาประการหนึ่ง
คือ ขาดน้ำจืดที่จะใช้บริโภคและอุปโภค
เพราะมีน้ำเค็มหรือน้ำกร่อยเป็นส่วน
ใหญ่ แม้ว่าผิวหน้าของป่าชายหาดจะ
ไม่มีแหล่งน้ำขัง แต่ลึกลงไปใต้ผิวดิน
มักเป็นแอ่งหินดินดาน. บริเวณค่อนข้าง
ไปทางแนวเขตป่าชายหาด ด้านหลัง
มักเป็นป่าบึงน้ำจืดหรือพรุเสม็ดที่น้ำ
มักท่วมขังในฤดูฝน. น้ำนี้จะซึมลงได้

ผิวดินและพยายามลงสู่ทะเลที่มีระดับต่ำกว่า และผ่านการกรองหลายชั้นจนจิตสนธิและสะอาด ถ้าชุดเป็นบ่อลงไปไม่ลึกนักในป่าชายหาดบางจุดก็จะมีหน้าน้ำแล้ว. ทั้งชาวประมงและประชาชนใกล้เคียงได้อาศัยน้ำจืดใช้บริโภคได้อย่างพอเพียง.

เป็นที่พักอาศัยของสัตว์ป่า
สัตว์ป่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาชนิดต่าง ๆ ได้อาศัยพักพิงและหาอาหารจากลูกไม้มานานาชนิดที่ทยอยออกผลอยู่แทบตลอดปี เช่น พวกไทรพวกหว่า. ถ้าหากจะได้ช่วยกันป้องกันไม่ให้เกิดการทำอันตรายแก่สัตว์เหล่านี้ได้ ก็จะทำให้บริเวณป่านั้นประกอบด้วยเสียงดนตรีธรรมชาติและสีสันที่น่าฟังน่าชมยิ่งขึ้น.

ประโยชน์ทางตรง

แม้ว่าป่าชายหาดจะมีพรรณไม้ค่อนข้างจำกัดในความหลากหลายของชนิดพันธุ์, แต่ก็ยังมีไม่น้อยที่ประชาชนนำมาใช้สอยทั้งด้านอุปโภคและบริโภค เช่น

พรรณไม้ที่ให้เนื้อไม้เพื่อการปลูกสร้าง เช่น ไม้สนทะเล ที่เป็นไม้หลักของป่าชายหาด, ประชาชนนิยมใช้ลำต้นทำเสาสิ่งปลูกสร้าง ทำเสาโป๊ะเพื่อการประมง ทำเสากระโดงเรือ, ทั้งลำต้นและกิ่งให้ถ่านที่มีคุณภาพและความร้อนสูงไม่แพ้ไม้โกงกางจากป่าชายเลน.

ไม้เกต มีเนื้อเหนียว ทนต่อน้ำเค็มได้ดี ประชาชนนำมาทำหมุดหรือตะปูไม้ในการต่อเรือ.

ไม้พะยอม, ตะเคียนทอง,

นนทรี, สัตตบรรณ, มะม่วงป่า ใช้ต่อเรือหรือเรือขุด ทำเครื่องตกแต่งบ้าน และใช้ทำสิ่งปลูกสร้างทั่วไป.

หมันทะเล ใช้เปลือกหุบผสมน้ำมันยางอัดตามแนวตะเข็บกระดานทอเรือ.

ปอหมัน, มะบิณ หรือตองจิง, ชุมแพรก ทำหน้าไม้อัดเพราะมีลายสวย.

พรรณไม้ที่รัฐให้ความสำคัญนำมาปลูกเป็นสวนป่าอย่างกว้างขวางก็มีเพียงสนทะเล เพราะค่อนข้างจะเป็นไม้เบิกนำที่ดี และมีประโยชน์หลายประการดังกล่าว.

พรรณไม้ที่ใช้เป็นอาหาร มี **ไข่เน่า, คอแลน, มะม่วงป่า** ใช้ผลแก่และสุกแล้วบริโภค.

เกต, พิกุลป่า ใช้เนื้อที่หุ้มเมล็ด. **หูกวาง, สารภีทะเล** ใช้เนื้อในเมล็ดมาสกัดน้ำมัน.

มะม่วงป่า ใช้ใบอ่อน.

พลับพลึง ใช้ผลสุก.

เมื่อย ใช้ผลอ่อนและใบอ่อน.

เต่าร้าง, หวาย, ประ ใช้ยอดอ่อน.

มะม่วงหิมพานต์ ใช้เมล็ดและใบอ่อน.

แสมสาร ใช้ใบอ่อนและดอกอ่อน เช่นเดียวกับขี้เหล็ก.

ท้าวยายม่อม ใช้แบ่งจากหัวหรือเหง้า. เคยมีการใช้กันมากยามขาดแคลนข้าว โดยใช้แบ่งจากหัวท้าวยายม่อมมาใช้ทดแทน. แต่ในปัจจุบันแทบจะไม่มีผู้สนใจและรู้จักกรรมวิธีในการผลิตแบ่งจากหัวท้าวยายม่อมเลย.

ลำเพ็ง ใช้ยอดและใบอ่อน. **สังวาลพระอินทร์** ใช้เถาและผลอ่อน.

คันทรง ใช้ใบอ่อนใช้แทนผัก.

นับว่าป่าชายหาดยังพอมีอาหารให้บ้างพอได้ใช้ในยามขาดแคลน, และเป็นอาหารสัตว์โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกนกนั้น ก็มีพอเพียงจากพวกลูกไทรและพรรณไม้ดังกล่าวข้างต้น.

พืชให้น้ำมันที่มีแนวโน้มทำเป็นอุตสาหกรรมได้ มี **หูกวาง, กระทิง และ มะพร้าว** โดยสกัดจากเนื้อในเมล็ด นำมาใช้ปรุงอาหาร และอาจใช้เป็นพลังงานได้.

พืชที่ใช้เป็นสมุนไพรพื้นบ้าน ที่นิยมมีอยู่หลายชนิด เช่น **ชิงช้าชาลี, ตานหม่อน, ชะเอมป่า, อบเชยเถา, เถาวัลย์เปรียง, มะระขี้นก, ชะเอม, สำมะงา, ดองดึง, ครอบจักรวาล, หญ้าพันงู, พลับพลึง, โศไม่รู้ล้ม, น้ำนมราชสีห์, หวดหม่อน, เทียนทะเล, แสมสาร, ขี้หนอน, กำลังช้างสาร, กระเบาหลัก, คนทีสอ, ชลู่.**

พืชที่ใช้ประดับในสวนหรือนำมาซื้อขายเป็นไม้ประดับ ก็มีหลายชนิดด้วยกัน เช่น **มะนาวผี, กำลังช้างสาร, คนทีสอ, มือพระนารายณ์, พลับพลึง, ท้าวยายม่อม, สำมะงา, ดองดึง, เต่าร้างหนู, ร็อก, ประทะเล, นมตำเลีย, นมพิจิตร, กระแตใต้ไม้, ไทรย้อย, ชลู่, เกด, กั้นเกรา, พะยอม, ลำบิดทะเล, ไทรย้อยใบทู่, เหมือดจืด, โมกแดง, สัตตบรรณ, ดินเบ็ดทราย, ปอหมัน, ตานดำ, ทองโหลง, ทองหลางป่า, โมกใหญ่, นนนทรี, หนามกราย, เทียนทะเล** ซึ่ง

มีทั้งให้รูปทรง ให้เรือนพุ่ม และให้ดอกสวยงาม.

ในขณะที่พืชในป่าชายหาดส่วนมากมีประโยชน์ต่อมนุษย์และสัตว์ ก็มีพืชที่ให้โทษหรือเป็นอันตรายต่อมนุษย์และสัตว์ด้วย. **ตาตุ่มทะเล, ตังดาบอด** มียางกัดผิวหนัง, ถ้าเข้าตาอาจทำให้ตาบอด, ถ้าบริโภคทำให้ท้องเดิน, **ถอบแถบน้ำ** เมล็ดเป็นยาเบื่อเมา.

ปัญหาการอนุรักษ์ป่าชายหาด

ดังที่ได้กล่าวมาแต่แรกแล้วว่าป่าชายหาดประกอบด้วยป่าห้อยมเล็ก ห้อยมน้อย มีเนื้อที่ไม่มากนัก และพื้นที่เป็นกรวด เป็นทราย และโขดหิน, ซึ่งไม่เหมาะแก่การปลูกพืชเกษตร, ควรสงวนไว้เป็นป่าและปรับปรุงสภาพป่าขึ้น เพื่อเอื้อประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมตามสภาพของป่าชนิดนี้. แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่น่าอยู่อาศัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งของชาวประมง, และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่พักตากอากาศ จึงทำให้มีการเข้าไปจับจองยึดถือพื้นที่กันมาก เป็นเหตุให้สภาพ

ป่าชายหาดที่สมบูรณ์ตามธรรมชาติแทบจะไม่หลงเหลืออยู่เลย. เมื่อประมาณ ๔๐ ปีที่ผ่านมา ชายฝั่งจังหวัดพังงาช่วงระหว่างตะกั่วป่า-พังงา นับว่ามีป่าชายหาดที่ค่อนข้างสมบูรณ์อยู่แห่งหนึ่ง ในปัจจุบันก็เปลี่ยนไปมาก. แต่ก็ยังเป็นที่น่ายินดีที่ตามเขตอุทยานแห่งชาติที่มีอาณาเขตติดกับทะเล รวมทั้งสวนรุกขชาติชายทะเลบางแห่ง ที่กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรฯ เข้าไปดำเนินการอยู่และตามเกาะต่างๆ ที่อยู่ในความดูแลของกองทัพเรือ ทั้งในบริเวณอ่าวไทยและด้านทะเลอันดามัน ที่แม้ว่าจะถูกตัดแปลงไปบ้างตามความจำเป็น ก็ยังพอที่จะใช้เป็นแหล่งหาความรู้เกี่ยวกับป่าชายหาดได้อยู่.

การอนุรักษ์ป่าห้อยมเล็กห้อยมน้อย เนื้อที่แต่ละแห่งไม่เกิน ๑,๐๐๐ ไร่ แต่สภาพพื้นที่มีแนวโน้มที่จะเป็นศูนย์แหล่งชุมชนในอนาคตหรือกำลังเริ่มเป็นอยู่แล้วนั้น, รัฐจะต้องรีบเข้าไปดำเนินการปรับปรุงและจัดการอย่างจริงจังก่อนที่จะสายเกินไป. ถ้าหากปล่อยให้ประชาชนเข้าไปยึดถือครอบครองแล้วโอกาสที่จะเอากลับมา โดย

เฉพาะอย่างยิ่งสภาพธรรมชาติของป่านั้น จะไม่มีทางที่เป็นไปได้เลย.

อนึ่ง เป็นที่น่ายินดีว่า โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ดำเนินการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชตามเกาะต่างๆ เพื่อให้เป็นแบบโครงการนำร่องในการอนุรักษ์ทั้งพืชและสภาพธรรมชาติของประเทศไทย, โดยให้เกาะเสม็ดเป็นศูนย์กลาง จึงเป็นที่หวังได้ว่าสภาพป่าชายหาดของไทย จะมีให้ประชาชนได้เข้าสัมผัส ได้ศึกษาหาความรู้คงอยู่ได้ตลอดไป.

เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง

๑. เต็ม สมิตินันท์. Vegetation and ground cover of Thailand. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ; ๒๕๔๐.
๒. เต็ม สมิตินันท์. Thai plant names, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ; ๒๕๔๔; หน้า ๑-๘๑๐.
๓. อุทิศ ภูอินทร์. นิเวศวิทยาพื้นฐานเพื่อการป่าไม้. ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ; ๒๕๔๑. หน้า ๔๖๗-๗๓.

Abstract

Beach Forest

Chamlong Phengkhai

Fellow, the Academy of Science, the Royal Institute, Thailand

“Beach forest” is a term used to describe a type of evergreen forest, found on the narrow strips along sandy beaches or sand dunes away from the waves but under the influence of salt spray. The structure of such a forest could be divided into three high classes. There are about 200 species including timber trees, edible plants, oil plants, medicinal plants, ornamental plants and some poison-ous plants.

Key words : plant, beach forest